

CEBRÂ İBRAHİM CEBRÂ'DAN İSA J. BOULLATA'YA MEKTUPLAR*

Cuma Tanık**

Öz

Modern Arap edebiyatının tanınmış isimlerinden Cembrâ İbrahim Cembrâ'nın 1966-1994 yılları arasında yazar, eleştirmen ve çevirmen İsa J. Boullata'ya yazdığı mektuplar modern dönem Arap mektup edebiyatının öne çıkan örneklerinden sayılır. Roman, hikâye, şiir, otobiyografi, eleştiri ve senaryo türlerinde eserler veren çok yönlü bir yazar olarak Cembrâ, söz konusu mektuplarında daha çok eserlerinin Arapça-İngilizce dil çiftinde yapılan çevirilerine odaklanır. Böylece çeviri faaliyetleri sayesinde modern Arap edebiyatının Batı'ya nasıl ve hangi şartlarda aktarıldığı gözler önüne serilir. Öte yandan, mektuplar sayesinde Cembrâ'nın yaşadığı dönemde Irak'ın içinde bulunduğu siyasal ve sosyal şartların kültürel faaliyetleri ve posta teşkilatını nasıl sekteye uğrattığını da okumak mümkündür. Bu açıdan mektupların tarihî birer belge ve edebiyat tarihi açısından başvurulması gereken önemli kaynaklar olduğu açıktır. Cembrâ İbrahim Cembrâ'nın İsa J. Boullata'ya mektupları, modern Arap edebiyatının iki ismi arasındaki arkadaşlık, dostluk ve etkileşimin yanı sıra dönemin edebiyat, çeviri, yayıncılık ve sanat dünyasına ayrıca az da olsa politik gelişmelerine ışık tutar.

Bu çalışmada, Cembrâ İbrahim Cembrâ'nın Ürdün Üniversitesi Kütüphanesinde yer alan 816.9564 جبر raf numaralı *et-Tecrubetu'l-cemîle-Resâilu Cembrâ İbrahim Cembrâ ilâ İsâ Ballâtâ* adlı koleksiyonunda yer alan mektuplardan parçalar Arapçadan Türkçeye aktarılarak konu, dil ve üslup açılarından incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Modern Arap Edebiyatı, Mektup, Cembrâ İbrahim Cembrâ, İsa J. Boullata

* Araştırma makalesi/Research Article; 10.32330/nusha.1546118

** Arş. Gör. Dr., Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Arap Dili ve Edebiyatı ABD, e-posta: cumatanik@harran.edu.tr, Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-1980-3543>

Makale Gönderim Tarihi: 09.09.2024

Makale Kabul Tarihi : 17.11.2024

NÜSHA, 2024; (59):92-119

Letters From Jabra Ibrahim Jabra To Issa J. Boullata

Abstract

The letters written by Jabra Ibrahim Jabra, one of the prominent figures in modern Arabic literature, to the writer, critic, and translator Issa J. Boullata between 1966 and 1994, are considered notable examples of modern Arabic epistolary literature. As a versatile writer who produced works in novels, short stories, poetry, autobiography, criticism, and screenplays, Jabra focuses his letters primarily on translating his works between Arabic and English. Through these translation activities, the letters reveal how and under what conditions modern Arabic literature was introduced to the West. Additionally, the letters provide insights into how Iraq's political and social conditions during Jabra's time affected cultural activities and the postal system. From this perspective, the letters can be regarded as historical documents and significant sources for literary history. The letters of Jabra Ibrahim Jabra to Issa J. Boullata shed light on the friendship and interaction between the two figures of modern Arabic literature, as well as on the literary, translation, publishing and artistic world of the period, and to a lesser extent on political developments.

In this study, excerpts from the letters in the collection titled "The Beautiful Experience-Letters of Jabra Ibrahim Jabra to Issa J. Boullata," which is cataloged under shelf number 816.9564 جبر at the University of Jordan Library, have been translated from Arabic to Turkish and analyzed in terms of content, language, and style.

Keywords: Modern Arabic literature, letter-writing, epistolary, Jabra Ibrahim Jabra, Issa J. Boullata

Structured Abstract

The Palestinian writer, poet and translator Jabra Ibrahim Jabra known as the 'Shakespeare expert' in the Arab world, has corresponded with many of his contemporaries since the age of eighteen, when his writing began, and exchanged ideas with his addressees on various topics. Issa J. Boullata, Maher al-Qayyali and Riyadh Najib al-Rayyis are among the most prominent of these names. These letters of Jabra shed light on different aspects of his life and literature. The letters written by Jabra Ibrahim Jabra to Issa J. Boullata between 1966 and 1994 were published in Beirut in 2001 under the title *al-Tajrubat al-jamīla - Resāil Jabra Ibrahim Jabra ilā*

Isā Bullāṭā (The Beautiful Experience - Letters of Jabra Ibrahim Jabra to Isa J. Boullata).

Jabra, who spent fifty years of his life writing, wrote stories and novels, published his views on literature and art in various media, translated Shakespeare's plays and other important works of Western literature, wrote articles on various subjects, and most importantly, poetry was his main interest. In addition, he wrote letters to his friends in different parts of the world and did not hesitate to exchange his views on various issues. Boullata, who categorises Jabra's letters as 'private letters', underlines that these texts also contain details that are of interest to the general reader and researchers who wish to study Jabra's life and literature. According to Boullata, the letters also contain references to literary figures and artists such as Bedr Shakir al-Sayyab, Halim Barakat, and Tanya Timari Nasser.

As seen in his letters, Jabra, who attributed a sacred mission to literature and art, did not break away from literature and art no matter what the conditions were, and this is clearly reflected in his letters. Jabra's life is so intertwined with literature and art that it is noticeable in the letters that both sides are in a relationship that feeds each other. The following letters of Jabra shed light not only on his private life behind his literature and art, but also on his literature and writing itself.

In his letters, Jabra Ibrahim Jabra addressed political, social and cultural issues, especially translation activities. Through these texts, which vary in terms of subject matter, it is possible to capture the political, social and cultural atmosphere of the period. Along with this, the letters bear witness to an ongoing lively discussion regarding the autobiographical work "The First Well: Chapters from an Autobiography" translated by Issa J. Boullata between 1987 and 1990. In addition to al-Bil'ru al-ūlā, Jabra has another work, Shāri' al-amīrāt, in which he describes his adulthood.

Jabra Ibrahim Jabra continued to write letters throughout his writing career, except for some extraordinary circumstances. When we look at his thoughts about the letter, it is clear how much he valued this art. Jabra wrote letters to his friends in various parts of the world and did not hesitate to share his views on various issues with his interlocutors. On the other hand, he insisted on the meticulous examination and publication of letters, and in his 1992 article "Liella yebka fi muhibbi al-rīḥ", he encouraged the

preservation, examination, and publication of documents of writers, thinkers, and artists.

Stating that the art of letter writing is a pleasant and relaxing act, Jabrâ conveys that the letter has an important effect as a tool that ensures the continuation of the relationships that nourish his thoughts and imagination.

The letters of Jabra Ibrahim Jabra to his addressee Isa J. Boullata are medium-length texts, usually of two pages. At the very beginning, after noting the place and date of the letter, the author introduces the letter with the 'relationship words'. As a matter of fact, the most important characteristic of the letter genre is that it maintains the dominance of language through relationship words and impresses people with its sincere expressions. Jabra usually uses the following relationship sentences in his letters: عزيزي عيسى: *My friend Jesus*; أخي عيسى: *My brother Jesus*; أخي العزيز عيسى: *My Dear Brother Jesus*. It should be noted that the relationship phrases used by Jabra in his letters do not vary.

It has been determined that after the address sentence, Jabra either includes the sentence in which he expresses that the letter of his addressee has reached him or the sentence of greeting. For example, in his first letter, سرررت برسالتك كثيرا لما فيها من أخبارك الطيبة: *I was very pleased with your letter because of the good news it contained*, and expresses his joy in response to the letter he received from his addressee. In his second letter, he starts his letter with a different style and a greeting sentence: تحية طيبة وبعد: *With my best greetings, to the subject*. Here, it is noteworthy that the author has included the expression وبعد: *if we come to the subject*, which is widely used in classical Arabic letter literature and called النخلص in letter terminology. This shows that the author imitates the style of classical letters. Jabra sometimes goes directly to the subject of the letter outside of these two situations.

The author generally ended his letters with sentences of longing, love, prayer or greetings, and at the end of some letters he added a post scriptum (endnote), referring to a subject related to or independent of the letter. For example, at the end of his first letter, the author wrote أرجو لك التوفيق في مسعاك: *I wish you success in your*

work; and in his letter dated 11 February 1978, *منا أحرّ التحية واسلم مع محبتي*: *With our most heartfelt greetings and love*. These examples, of course, vary and vary from letter to letter. Such expressions encountered in letters provide an important evidence for the richness of the Arabic vocabulary in letter writing.

The fact that Jabra's letters, unlike many other writers, do not contain any quotations from different literary genres, in other words, the letters do not employ the technique of intertextuality, indicates that the letters were not written with a literary purpose, but rather with the main purpose of communication. Considering the possibilities of his time and the author's main goal of translating only his works into other languages is one of the important factors in this. Nevertheless, it cannot be said that the language of Jabra's letters is far from being literary. Using all the rhetorical possibilities of the language in his letters, Jabra tries to reveal the vocabulary of Arabic as much as possible.

Giriş

Mektup yazma sanatı, yazının tarihi kadar eskidir. Kültürel bir edim olarak mektup yazımı; yazar, alıcı ve dilin retorik ve üslup özellikleri hakkında pek çok şey ortaya koyar. Bununla birlikte, mektup, göndericisinin duygularını tam olarak ifade eden, tutarlı ancak farklı parçalardan oluşan bir söylem şeklidir.

Batı'da *epistolary*, *correspondence*, *letter* veya *letter writing* kavramlarıyla ilişkilendirilen mektup, Arap edebiyatında daha çok *risāle*, *hiṭāb* ve *kitāb* kavramlarıyla ön plana çıkmıştır. Bununla beraber, “her ne kadar *İnşā* kavramı yalnızca mektup için kullanılmamış olsa da aşağı yukarı mektup edebiyatının koruma alanı olan sanatsal düzyazının “Ar. en-neşru'l-fennī” tüm alanıyla olan ilişkisi, söz konusu kavramın yaklaşık olarak 8./14. yüzyıldan itibaren mektup yazımı ile az çok eşanlamlı olarak kullanıldığını göstermektedir (Gully, 2008). Arap edebiyatında mektup sözcüğüne karşılık gelen başka birçok kavramdan söz edilebilir. Söz konusu kavramlar mektubun türüne, içeriğine, alıcı ve göndericiye göre değişkenlik gösterir.

Arap edebiyatında mektubun tarihinin Cahiliye denilen İslam öncesi döneme kadar uzandığı söylene de ilk somut mektup örneklerinin İslamiyet'le birlikte ortaya çıktığı bilinmektedir. Medine'nin İslâm'ın merkezi haline gelmesiyle birlikte Hz. Peygamber'in çeşitli ülke yöneticilerine gönderdiği ve günümüze

kadar ulaşmış mektupları, Arap edebiyatında mektup sanatının prototipi kabul edilir (Sönmez, 2011, ss. 45-49). Nitekim, “yazılı sözleşmeler ve mektuplar şüphesiz İslam'ın gelişiyle birlikte mevcuttu ve borçların katiplere kaydedilmesi emri Kur'an'da bulunur (Gully, 2008, s. 1).” Özellikle erken dönem mektup örnekleri, Arap düz yazısının köklü varoluşunun bir kanıtı olması bakımından önem arz eder. Modern dönem Arap edebiyatında ise mektup, geçmişten aldığı mirasla, 19. yüzyılın sonlarından itibaren içerik, şekil ve üslup bakımından bir takım değişim ve dönüşümlerle birlikte varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Arap dünyasında “Shakespeare Uzmanı” (Cebrâ, 2001, s. 10) olarak bilinen Filistinli yazar, şair ve çevirmen Cebrâ İbrahim Cebrâ¹, yazarlığının başladığı on sekiz yaşından itibaren (Cebrâ, 2001, s. 14) birçok çağdaşıyla mektuplaşmış ve muhataplarıyla çeşitli konularda fikir alışverişi yapmıştır. İsa J. Boullata, Mahir el-Keyyali ve Riyad Necib er-Reyyis bu isimlerin başında gelir. Cebrâ'nın söz konusu mektupları, onun hayatının ve edebiyatının farklı yönlerine ışık tutar.

Cebrâ İbrahim Cebrâ'nın 1966-1994 yılları arasında İsa J. Boullata'ya yazdığı mektuplar *et-Tecrubetu'l-cemile - Resâilu Cebrâ İbrahim Cebrâ ilâ İsâ Bullâtâ* (Güzel Deneyim - Cebrâ İbrahim Cebrâ'nın İsa J. Boullata'ya Mektupları) başlığı altında 2001 yılında *el-Muessesetu'l-arabiyye li'd-dirasât ve'n-neşr* tarafından Beyrut'ta basılmıştır. İsa J. Boullata, mektup koleksiyonuna yazdığı önsözde koleksiyona ismini veren “Güzel Deneyim” ifadesiyle ilgili aşağıdaki sözlere yer verir:

Güzel Deneyim, bu ifadeyi Cebrâ, konferans ve seminerlere katılmak üzere çeşitli Arap ülkelerinden aldığı davetlerle alakalı olarak, 1993'te bana gönderdiği mektuplardan birinde kullanmıştı (Cebrâ, 2001, s. 7).

Yaşamının elli yılını yazmakla geçiren Cebrâ, öykü ve romanlar kaleme almış, edebiyat ve sanatla ilgili görüşlerini çeşitli mecralarda yayımlamış, Shakespeare'in oyunlarını ve Batı edebiyatının diğer önemli eserlerini çevirmiş, çeşitli konularda makaleler kaleme almış ve en önemlisi de şiir temel ilgi alanı olmuştur. Bununla birlikte, dünyanın farklı yerlerinde bulunan arkadaşlarına mektuplar yazmış ve çeşitli konulardaki görüşlerini patlaşmaktan geri durmamıştır (Cebrâ, 2001, s. 7). Cebrâ'nın

mektuplarını “özel mektuplar” kategorisine dâhil eden Boullata, söz konusu metinlerin içerisinde aynı zamanda genel okuyucuyu ve Cebâr’ın yaşamını ve edebiyatını incelemek isteyen araştırmacıları ilgilendiren ayrıntıların da yer aldığı altını çizer. Yine Boullata’ya göre, mektuplarda Bedr Şakir es-Seyyab, Halim Berekat ve Tanya Timari Nasır gibi edebiyatçı ve sanatçılarla ilgili değinmeler de görmek mümkündür (Cebâr, 2001, s. 10).

Edebiyata ve sanata kutsal bir misyon yükleyen Cebâr, mektuplarda da görüldüğü üzere koşullar ne olursa olsun edebiyat ve sanattan kopmamış, mektuplarında bu durumu açıkça yansıtmıştır. Cebâr’ın yaşamı edebiyat ve sanatla öylesine içli dışlı olarak görünür ki her iki tarafın birbirini besleyen bir ilişki içinde olduğu mektuplarda dikkati çeker. Cebâr’ın aşağıdaki mektupları, yalnızca edebiyat ve sanatının arkasında yatan özel yaşamına değil aynı zamanda edebiyatının ve yazarlığının kendisine de ışık tutar.

1. Mektuplarda İşlenen Konular

Cebâr İbrahim Cebâr, mektuplarında çeviri faaliyetleri başta olmak üzere siyasal, sosyal ve kültürel meselelere yer vermiştir. Konu bakımından çeşitlilik gösteren bu metinler sayesinde dönemin siyasal, sosyal ve kültürel atmosferini yakalamak mümkündür. Bununla beraber, mektuplarda İsa J. Boullata’nın 1987 ila 1990 yılları arasında çevirisini yaptığı *el-Bi’ru’l-ülâ: Fuşûl min sîre zâtiyye* (İlk Kuyu: Özyaşamdan Bölümler) adlı otobiyografik eserle ilgili mektuplarda süregiden canlı bir tartışma ortamına tanıklık edilir. Cebâr’ın *el-Bil’ru’l-ülâ*’nın yanı sıra *Şâri’u’l-emîrât* adında, yetişkinlik dönemini anlattığı bir başka eseri daha bulunur (Batur, 2023, s. 841).

Bu başlık altında, mektuplar konuları itibarıyla kategorize edilerek metinlerden parçalar Türkçeye tercüme edilmiş ve metin odaklı analizleri yapılmıştır. Ayrıca mektuplar dil ve üslup açılarından incelenmiştir.

1.1. Mektuplarda Bilimsel Faaliyetler

Cebâr İbrahim Cebâr’ın koleksiyonda yer alan 4 Temmuz 1966 tarihli ilk mektubu, Irak Petrol Şirketinde kaleme alınmıştır. Mektubuna *عزيري عيسى*; *Dostum İsa* hitap cümlesiyle başlayan Cebâr, daha sonra muhatabının Iraklı şair Bedr Şakir es-Seyyab’la ilgili yazmak istediği tezle ilgili iyi haberlerine karşılık duyduğu mutluluk ve memnuniyeti ifade eder:

[...]Dostum İsa. İyi haberlerini aldığım mektubundan dolayı çok mutluyum. Merhum Bedr ile ilgili yapmak istediğin doktora çalışman da beni mutlu etti. Kuşkusuz, eğer yaşasaydı, her ne kadar burada birçok yazar onun şiiri, düşüncesi ve eserleri hakkında çeşitli yazılar yazdılsa da, Filistinli bir edebiyatçının kendisiyle ilgili bilimsel bir çalışma yapmak konusunda Iraklı kardeşlerinden önce davrandığını görmesi onu sevindirirdi[...](Cebrâ, 2001, s. 21).

عزیز عیسی،

سررت برساتک کثیرا لما فیها من
أخبارک الطیبة. کما سرّنی أنك مزعم
على إعداد رسالة للدکتوراه حول
الصديق المرحوم بدر. لا شک أنه، لو
کان حیا، لفرح بأن یعلم أن أدیبا
فلسطینياً یسبق إخوته العراقیین إلى
تقییمه وتقديره علمياً، وإن یکن هنا
عدد من کتاب ممن کتبوا فی شعره
وفکره وأثره.[...]

Cebrâ, mektubun devamında Bedr Şakir es-Seyyab ile tanışmalarının bilinenin aksine 1954'te başladığını, 1955'in sonlarında dostluğa evrildiğini ve hayatının sonuna kadar da devam ettiğini ifade eder(Cebrâ, 2001, s. 21). Öte yandan, Cebrâ muhatabının pek çok sorusuna yanıt vermeyi yüz yüze görüşecekleri vakte ertelediğini ancak bir konuya değinmesi gerektiğini kaydeder:

[...]Ama şunu söylemeliyim ki, Bedr'in, birçok kez göz altına alınmasına rağmen, bir kez bile hüküm giydiğini hatırlamıyorum. Bir defasında (52 ya da 53 yılı olmalı) siyasi duruşu nedeniyle Irak'tan kaçtı ama bu duruş daha sonra şiddetle aleyhine döndü[...](Cebrâ, 2001, s. 21).

[...]ولکن یجب القول أنني لا أعلم أبداً
بأن بدرأ «حوکم» فی يوم من الأيام لأی
سبب، مع أنه اعتقل عدة مرات، وفر
من العراق فی إحدى المرات (حوالی ۵۲
أو ۵۳)، لموقفه السیاسی آنیذ، الذی
انقلب علیه فیما بعد انقلاباً عنیفاً.[...]

Mektubun devamında Bedr Şakir es-Seyyab'ı en iyi tanıyanlardan birinin Abdulcabbar Davud el-Basrî' olduğunu, onun Bedr ile alakalı makalelerden oluşan büyük bir eser hazırladığını, Bedr ile alakalı bilimsel çalışmalar yapmak isteyenlerin el-Basrî'nin eserlerine dikkat etmeleri gerektiğini vurgular (Cebrâ, 2001, s. 21). Buradan bakıldığında, Boullata'nın mektubunda yer verdiği soruların genellikle es-Seyyab'la ilgili yapacağı doktora çalışmasıyla yakından ilgili olduğu tahmin edilebilir. Bununla beraber, özellikle yukarıdaki mektubun araştırmacılar için bir rehber niteliği taşıdığı söylenebilir.

Cebrâ, 28 Temmuz 1966 tarihli mektubunda arkadaşı İsa J. Boullata'yı selamladıktan sonra Bağdat'a gelmeden önce, doktora çalışmasının gereksiz çelişkilerle sekteye uğramaması için Bedr ile alakalı yeterli düzeyde malumatlar toplamasını salık verir. Cebrâ, aynı mektubun ilerleyen bölümlerinde Bedr'in şiirleriyle ilgili görüşlerini aktarır ve onun şiirlerinin zor ve karmaşık olmaktan uzak olduğunu; bazı siyasi durumlar hariç açık sözlü olmaktan hiçbir zaman kaçınmadığını yazar. Bedr'in şiirlerinin, öz yaşamıyla ilişkilendirilerek aralarındaki bağı ortaya çıkaracak bir çalışmanın iyi bir eleştirel çalışma olacağını ve böylesi bir çalışmanın, Bedr'in komünist dönemindeki ilk yaklaşımının siyasi açıdan ne ölçüde kararlı olduğunu ve şiirinin daha sonra, özellikle 1958'den sonra nasıl tamamen insancıl bir yöne evrilerek komünizme şiddetle karşı çıktığını göstereceğine inandığını satırlarına ekler (Cebrâ, 2001, s. 23). Cebrâ'nın, mektubunda Bedr Şakir es-Seyyâb'ın şiirine olan hakimiyeti gözden kaçırmamaktadır. Ayrıca bu mektup da modern Arap şiiri alanında bilimsel çalışmalar yapmak isteyen araştırmacılar için bir rehber teşkil eder.

Cebrâ, mektubun devamında muhatabına, Bedr Şakir es-Seyyâb ile alakalı yazdığı kısa bir makalesinden söz ederek, bu makalesinde ne psikolojik ne de fikrîsel düzlemde çatışma atmosferinin Bedr'in şiirlerini hiçbir zaman terk etmediğini göreceğini, söz konusu makalenin *er-Rihletu 's-şâmine* adlı kitabında yer alacağını kaydeder (Cebrâ, 2001, s. 24). Cebrâ, aynı mektubun ilerleyen kısımlarında muhatabından gelen iki soruya yanıt verir. Sorulardan ilki; Bedr'in kırklı yılların sonlarında hangi yazar ve düşünürlerden etkilendiği, ikincisi ise; İngiltere'ye ne zaman gittiği ve orada neler yaptığını ilgilidir. Cebrâ'nın, bu ikiyi soruyu yanıtlarken Bedr'in hayatıyla ilgili önemli ayrıntılara yer verdiği görülür. Ayrıca, Cebrâ'nın imza kısmından sonra mektubuna bir not (postscript) eklediği, bu nota arkadaşına "Petrol İşçileri dergisinin 1915 Nisan tarihli sayısını(Cebrâ, 2001, s. 25)" gönderdiğini haber vermesi dikkati çeker, zira bu durum, onun mektubu bir haberleşme aracı olarak kullandığını gösterir.

1.2. Çeviri ve Kültürel Çalışmalar

Cebrâ'nın bir sonraki mektubu, bir önceki mektubundan neredeyse on iki yıl sonrasına, 30 Haziran 1977 yılına tarihlenir. Bu durum, iki mektup arasında geçen süre boyunca tarafların Filistin'in işgali dahil çeşitli nedenlerden dolayı mektuplaşmaya devam edemediklerine işaret eder. Buradan hareketle, bölgedeki siyasî ve

toplumsal hadiselerin mektup alışverişini olumsuz yönde etkilediği açıkça görülür.

Cebrâ, söz konusu mektubun giriş kısmında cevap vermek konusunda geciktiği için muhatabından özür diler, devamında ise seçki ve tercümelerini çok beğendiğini şu cümlelerle ifade eder:

[...]Seçki ve çevirilerini gerçekten beğendim.[...] Her halükarda, çevirilerin benimkilerin aksine çok iyi, çevirilerindeki akıcılık ve titizlikten ötürü seni tebrik ederim[...] (Cebrâ, 2001, s. 27).

[...]أعجبت بمختاراتك وترجماتك جداً.[...] على كل، فإن ترجمتك جيدة، على اختلافها أحيانا مع ترجمتي، وأهنتك على ما حققت فيها من سلاسة ودقة وانسياب.[...]

Cebrâ'nın yukarıdaki ifadelerinde övgüyle karışık bir teşvik üslubu gözden kaçmamaktadır. Yazar, mektubun devamında Lübnan İç Savaşından (1975-1990) dolayı yeni şiir kitabının yayımlanamayacağını kaydeder:

[...]Dr. Mounah'da kopyası bulunan yeni şiir kitabım *Lev'atu's-şems* Lübnan'daki malum durumlar nedeniyle basılamayacak. Umarım yakında basılır[...] (Cebrâ, 2001, s. 27).

[...]أما مجموعتي الشعرية الجديدة «لوعة الشمس»، المصورة عند الدكتور منح، فلم يتح لي نشرها لما تعلمه من أوضاع لبنان. فلعل وعسى قريباً.[...]

Cebrâ'nın ifadelerinden, bir iç savaşın Arap dünyasındaki kültürel faaliyetleri nasıl akamete uğrattığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, savaşın Arap kültür ve yayıncılığının merkezi Beyrut'ta yaşanması, yayıncılık faaliyetlerini durma noktasına getirmiştir.

Cebrâ, mektubun bir sonraki bölümünde Suriyeli yazar Halim Berekat'ın (öl. 2023) çağdaş Arap romanı üzerine yazdığı kitabı teslim aldığını, ancak kitapta zoraki bölümlendirmelerin hoşuna gitmediğini ifade eder. Sanatsal bir eserin sözümona sosyolojik bir kurama alet edilerek ütopyik bir belgeye (pseudo-document) dönüştürülmesinin yanlış bir çaba olacağını ve kendisinin anladığı şekliyle edebî eleştiri ruhundan uzak kalacağını altını çizer. Zira ona göre böyle bir durumda yazar, romana teorik bir kitap yahut bir gazete yazısı muamelesi yaparak yüzeysel açıdan yaklaşmış olur. Yazar daha sonra sözlerine şöyle devam eder:

[...]Ben de sen de (o da!) durumun böyle olmadığını biliyoruz. Sanat eseri (özellikle de roman) tek yönlü değildir ve çok yönlü bir devinime sahiptir[...](Cebrâ, 2001, s. 29).

[...]وأنت وأنا (وهو!) نعلم أن الأمر ليس كذلك. العمل الفني (وبخاصة الروائي) ليس أحادياً، وفي تعددته تفجر مستمر.[...]

Cebrâ İbrahim Cebrâ, Bağdat'ta kaleme aldığı 14 Kasım 1977 tarihli mektubunun hemen girişinde muhatabı Boullata'nın "Cebrâ'nın ve Tevfik Sayıg'ın Şiirlerinde Modernizm" konulu çalışmasından ötürü sevinçlerini dile getirir ve çalışmalarından dolayı muhatabına övgüler düzer:

Dostum İsa,

Mektubun ve aynı zamanda benim ve Tevfik Sayıg'ın şiirinde "modernizm" konulu çalışman beni mutlu etti. Güzel üniversite ortamınızda hayallerimizi ve trajedilerimizi ilgiyle takip ettiğinizi öğrenmem beni ihya ediyor. Böylesi incelikli çalışmalarınızın ne denli kıymetli olduğunun farkındayım: Buradaki kargaşadan azıcık da olsa uzak olmanız olayları daha net görmeyi sağlıyor, bu nedenle yalnızca (Filistin) sorununa hizmet etmiyorsunuz, aynı zamanda çağdaş Arap düşüncesinin gidişatını desteklemiş oluyorsunuz[...](Cebrâ, 2001, s. 35).

عزيزي عيسى،

سررتي رسالتك كما سررتي دراستك عن «لحدائثة» في شعري وشعر توفيق صايغ. وينعشي أن أعلم أنكم في أجوائكم الجامعية الجميلة تتابعون أحلامنا وفواجعنا. وأنا أدرك قيمة ما تفعلون بدراساتكم هذه الدقيقة: فكونكم على شيء من البعد عن الصخب الذي يملأ أجواءنا، يجعلكم أقدر منا على الرؤية الواضحة، ولذا فإنكم لا تخدمون القضية فحسب، بل تعينون أيضاً مسار الفكر العربي المعاصر.[...]

Cebrâ, mektubun devamında muhatabı İsa'nın yaptığı şiir çevirilerinin "çok başarılı" olduğunu söylese de sözcük düzeyinde birtakım değişiklikler önerir:

[...]Şiir çevirilerin gerçekten çok başarılı, yine de on altıncı sayfanın aşağısında yer alan *house* kelimesini, *A House of Stone* başlığıyla uyumlu olması için *home* kelimesine tercih ederim. *Narcissi* (çoğul)

[...]ترجماتك للقصائد موفقة جداً، ولو أنني ربما كنت أفضل في أسفل ص ١٦ كلمة *house* على *home*، لتتنسجم مع العنوان *A House of Stone*. وفي ص ١٧، ضع *narcissi* (بالجمع) مكان

kelimesini *narcissus* kelimesinin yerine koy. Sonra sayfa on sekizde (طوق أصم) karşılığı olarak *a deaf band*'i kullanmışsın, benim bu ifadeden kastım, senin de bildiğin gibi, *encircling wall of barrier*'e yakın الجدار الاصم kullanımıdır bu da İngilizcede *blind war* olarak karşılık bulur. Ama bu sözcük de kelimenin tam karşılığı değil. Artık bilginle kelime için bir karşılık bulman sana kalmış!...(Cebrâ, 2001, s. 36).

a deaf narcissus. ثم عندك كلمة band (مقابل طوق أصم) ص ١٨. أنا أعني بها، كما تعلم، الجدار الأصم، أقرب إلى encircling wall or barrier وهو بالإنكليزية blind war. ولكن هذه الكلمة غير كافية هنا! هذه عليك أن تدبرها أنت بمعرفتك! [...]

Cebrâ, mektubun yukarıdaki kısmında çevirmen yönünü ortaya koyarken bir yandan da muhatabının çeviri alanındaki bilgisine güvendiğini ima ederek ona karşı teşvik edici bir yaklaşım sergiler. Cebrâ'nın, mektubunun en sonuna iki ayrı not eklediği görülür. Bunlardan ikincisi dikkate değerdir:

[...]Sana ayrıca, hava postasıyla geri göndermen şartıyla, “el-Hivâr”ın bir nüshasını gönderiyorum. Zira bende başka nüshası bulunmamaktadır [...](Cebrâ, 2001, s. 37).

[...]سارسل إليك نسخة من «الحوار» على حدة، على ان تعيدها إليّ بالبريد الجوي رجاءً، لأن ليس لدي نسخة زائدة! [...]

Cebrâ İbrahim Cebrâ, yine Bağdat'ta kaleme aldığı 11 Şubat 1978 tarihli mektubunda muhatabı İsa J. Boullata'nın yazacağı ve yayımlayacağı yeni eserleri beklediğini yazar. Modern Arap eleştirisiyle ilgili yazacaklarının önemli olduğunu kaydeden Cebrâ, eleştiri alanının edebiyatçılar tarafından kötüye kullanıldığını ve anılmaya değer hiçbir şey ortaya koymadıklarını satırlarına ekler. Sonrasında, muhatabına Lübnanlı yazar Elias Khoury'nin eleştiri alanında ortaya koyduğu eserleri okumasını salık verir ve Khoury'nin eleştiri alanında yazan gençler arasında ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğunu vurgular (Cebrâ, 2001, s. 41). Cebrâ'nın eleştiri alanına dair yorumları, dönemin yazarlarının eleştiri adına ortaya kayda değer bir şey koyamadıklarına dair bir kanı oluşturabilir ancak, yazar söz konusu yaklaşımını somut verilere dayandırmadığından iddialarının yüzeysel kalmasına neden olmuştur.

Cebrâ, 21 Eylül 1978 tarihli mektubunun hemen girişinde, muhatabının *el-Medâru'l-muğlak* adlı eseri üzerine yazdığı güzel ve açıklayıcı makaleden ötürü teşekkürlerini ilettiği görülür:

[...] *el-Medâru'l-muğlak* üzerine güzel ve açıklayıcı bir makale yazıp üstelik bir nüshasını bana da yolladığın için nezaketinden ve ilginden dolayı sana ayrı ayrı teşekkür ederim. Bu şiir kitabım, birçok okuyucunun gözünde yazdığım en anlaşılmasız eser gibi görünüyor ve bu beni şaşırtıyor. Ancak, eseri derinlemesine incelemek isteyenler için onun anahtarlarının erişilebilir olduğunu sen kanıtladın[...] (Cebrâ, 2001, s. 43).

[...] أشكر لك لطفك واهتمامك مرتين: مرة لكتابتك هذا المقال الجميل المتفهم عن المدار المغلق، ومرة لإرسالك نسخة منه إلى يبدو أن ديواني هذا أشد ما كتبت انغلاقاً في نظر الكثير من القراء، مما يثير دهشتي. وقد أثبت أنت أن المفاتيح إليه مبسرة لمن أراد التمعن فيه. [...]

Cebrâ, aynı mektubun sonlarında Arap tiyatrosuyla ilgili eksikliklere değinir ve Arap tiyatrosunun önde gelen isimlerini zikrederek muhatabının dikkatine sunar:

[...] Arap tiyatrosu üzerine yabancı dilde yazılmış anılmaya değer bir şey olmadığını söylüyorsun. Bunun nedeni, senin de söylediğin gibi, bizde üst seviyeleri yakalamış oyunların sayısının hala az olmasından kaynaklı olabilir. Sadullah Vennus iyi azınlıktan biri. Senin bahsettiklerinden bazılarını okudum, bazılarını okumadım bu nedenle bir yargıda bulunamayacağım. Mısırdan Mahmud Diyab ilğini hak ediyor. Geçmiş yıllardan birinde, UNESCO'nun En İyi Arapça Oyun Ödülü'nü kazanmasına ben vesile (hakem) olmuştum[...] (Cebrâ, 2001, s. 44).

[...] أقول إنك لم تعثر على شيء يذكر كتب باللغات الأجنبية عن المسرح العربي. ولعل السبب هو ما ذكرت أنت، من أن المسرحيات التي تدرك المستوى اللائق ما زالت قليلة جداً عندنا. سعد الله ونوس واحد من قلة ممتازة. وبعض الآخرين الذين ذكرتهم جيد وقرأت له، والبعض الآخر لم أقرأ له ولا أستطيع الحكم عليه. محمود دياب - من مصر - يستحق عنايتك. وقد كنت أنا السبب (أو «الحكم») عند منحه جائزة اليونسكو لأفضل مسرحية عربية في إحدى السنوات الماضية. [...]

Cebrâ, mektupta Arap tiyatrosuyla ilgili geri kalmışlıktan hayıflanırken bir yandan da alanın iyi isimlerini sayar, ayrıca Mısırlı oyun yazarı Mahmud Diyab'tan söz ederken, onun ödül almasında katkısı olduğunu vurgulamaktan da geri durmaz.

Cebrâ, 11 Aralık 1980 tarihli mektubuna *عزيري عيسى: Dostum İsa* hitap cümlesiyle başladıktan sonra muhatabının *Critical Perspectives on Modern Arabic Literature* başlıklı eserini kendisine yollamasını bir nezaket olarak ifade eder ve kitabın “geçen yazın ortalarında eline ulaştığını”(Cebrâ, 2001, s. 47) kaydeder. Buradan bakıldığında, ikilinin mektuplaşmaları arasında uzun zaman dilimlerinin olduğu görülür. Öte yandan, Cebrâ mektubun hemen devamında kitaptan ve çağdaş Arap edebiyatına yaptığı katkılardan, ayrıca bu çalışmaların Batılı okura ulaşması konusunda verdiği çabadan ötürü teşekkürlerini yazma fırsatı bulamadığını kaydeder. Bununla birlikte, yazar, muhatabını aşağıdaki cümlelerle yüceltir:

[...]Sen tek başına bir kurumun yapamadığını başarıyorsun! Kitabında bana ayırdığın bölüm ister benim kaleminden ister senin zeki kaleminden çıkmış olsun, benim için büyük bir gurur kaynağıdır[...](Cebrâ, 2001, s. 47).

[...]إنك تقوم بمفردك بما تعجز أن تقوم به مؤسسة! والحصبة التي جعلتها من نصيبي في كتابك، سواء كانت بقلبي، أو بقلمك الذكي عني، مدعاة لفخر كبير مني.[...]

Cebrâ, mektubun ikinci bölümünde muhatabının yukarıda adı geçen eserini övmeye devam ederek, çağdaş Arap edebiyatını kapsamlı bir şekilde, Arap bakış açısıyla sunan başka bir İngilizce kitabın olduğuna inanmadığını kaydeder.

Yazar, mektubun aynı bölümünde Arap romanından bahsederek özellikle Filistin, Lübnan ve Irak romanı üzerine çalışmaların yapılmasını arzu ederek böylesi çalışmaların Arap dünyasındaki kurgu edebiyatı üzerine yazılacak en önemli işlerden olacağını altını çizer:

[...]Ve tek arzum, Filistin, Lübnan ve Irak romanıyla ilgili elle tutulur bir çalışmanın ortaya konulmasıdır. Çünkü bence bugün Arap dünyasındaki kurgu edebiyat üzerine yazılacak en iyi eser budur. Bu eksiklik son on

[...]وكل ما أرجوه هو أن يتوفر شيء مدروس عن الرواية الفلسطينية، واللبنانية، والعراقية، وهي في نظري اليوم أهم ما يكتب من أدب إبداعي في العالم العربي. وقد أخذ هذا يتضح في

yılda daha da belirgin bir hal aldı, ancak görünen o ki, araştırmacılar buna dikkat etmemişler[...](Cebrâ, 2001, ss. 47-48).

السنين العشر الأخيرة، وهو - فيما يبدو - أمر لم ينتبه إليه الدارسون.[...]

Cebrâ İbrahim Cebrâ'nın mektuplarında, Batıda Arap edebiyatının ilerlemesine yönelik yürütülen faaliyetlere de tanıklık etmek mümkündür. Yazar, 11 Aralık 1980 tarihli mektubunda Londra'da *Dār Vāṣiṭ* tarafından yayımlanacak olan *Funūn 'Arabīyye* adlı derginin baş editörlüğünü üstlendiğini haber vererek yapılan çalışmalar karşısında memnuniyetlerini belirtir:

[...]Şu anda "Funūn 'Arabīyye (Arapça Sanatlar)" adlı yeni bir derginin baş editörlüğünü yapıyorum. Londra merkezli bu dergi, üç aylık olarak Vāṣiṭ Baskı ve Yayın Evi tarafından yayınlanmaktadır. İlk sayısının önümüzdeki şubattan önce yayımlanmasını umuyoruz. Bir nüshasını sana yollayacağım. Amacımız, bu dergiyi içerik ve kalite açısından Batıdaki en prestijli dergilerin seviyesine çıkarmaktır[...](Cebrâ, 2001, s. 49).

[...]أنا الآن رأس تحرير مجلة جديدة اسمها «فنون عربية»، وهي فصلية تصدر في لندن عن دار واسط للطباعة والنشر. نرجو أن يصدر العدد الصفر قبل شهر شباط القادم، وسأرسل إليك نسخة منه. طموحنا هو أن نجعل هذه المجلة في مستوى أفخم المجلات الغربية موضوعاً وإخراجاً.[...]

Cebrâ, 9 Ocak 1987 tarihli mektubunun üçüncü bölümünde, muhatabından gelen tekliflere değinir ve çocukluk hatıralarının (Cebrâ, 2009, s. 7) İngilizceye çevrileceğine dair haberlere karşı sevinçlerini kağıda döker:

[...]İşte, bugün, çocukluk anılarımı (el-Bi'ru'l-ülâ: Fuṣūl min sîre zâtiyye) tercüme etme teklifinle beni sevindiriyorsun. Ayrıca, Dr. Ann Menton'a çeviriyi gözden geçirmesi için yaptığım teklif de harika bir teklif[...].İşin baskı kısmına gelirse, bu mesele çok da uğraştırmayacak bizi. Zira Dr. Selma el-Ceyyūṣî, kitabın tercüme edilip bir an önce yayımlanması için bir yerlerden

[...]وها أنت اليوم تفرحي مجدداً بعرضك علي ان تترجم مذكرات طفولتي (البئر الأولى: فصول من سيرة ذاتية). واقترحك بأن تعيد د. آن مَنْتُون النظر في الترجمة اقتراح رائع كذلك. [...] أما من ناحية النشر، فالمسألة ليست صعبة. والواقع أن د. سلمى الجيوسي تحاول الحصول على

kaynak bulmaya
çalışıyor[...] (Cebrâ, 2001, s. 52).

منحة من مصدر ما لكي تسرع في
ترجمة الكتاب ونشره. [...]

Cebrâ, söz konusu mektubuna, muhatabının ve ailesinin yeni yılını kutlayarak son verir:

[...]Senin ve ailenin yeni yılını kutlar, başarı ve mutluluk dolu yıllar dilerim. Yeni haberlerini almaya dek seni en kalbi muhabbetle selamlıyorum.

[...]أرجو لك وللعائلة الكريمة سنة جديدة ملىء بالإنجازات والأفراح، وإلى أن أسمع منك لك مني أجمل التحية وأعمق المودة.

Cebrâ İbrahim Cebrâ (Cebrâ, 2001, s. 53).

جبرا إبراهيم جبرا

Cebrâ İbrahim Cebrâ, yukarıdaki mektubundan neredeyse on ay sonra, 20 Ekim 1987 tarihinde yazdığı mektubunda yine *el-Bi'ru'l-ülâ / Fuşûl min sîre zâtiyye* adlı eserinden ve İngilizceye tercümesinden bahseder. Arkadaşının kitabın bir nüshasını teslim almasından dolayı sevinçlerini ifade eden yazar, muhatabının çevirmen yönüne övgüler düzer:

Kardeşim İsa,

أخي عيسى،

“el-Bi'ru'l-ülâ”dan bir nüsha alman ve tercümesini kararlılıkla üstlenmen beni çok sevindirdi. Tercümede ustalığını kanıtladın. Zira, İngilizceye aktarılması konusunda tereddüt ettiğim cümlelerin, yeteneğin ve üslubunla üstesinden gelmişsin. Büyük olasılıkla, bu işte Ann'in de teşekkürü hak eden çabaları var[...] (Cebrâ, 2001, s. 55).

أفرحتني أنك تسلمت نسخة من "البئر الأولى" وزاد في فرحي أنك أعجبت بالكتاب، وأقبلت على ترجمته بهمتك المعهودة. ولقد كنت بارعاً في الترجمة، والكثير من الجمل التي أحتار أنا في نقلها إلى الإنكليزية، وجدت أنك «دبرتها» بقدرتك وأسلوبك، وبأمانة تسعفك فيها درايتك الطويلة. وأغلب الظن أن لأن أيضاً يداً مشكورة في ذلك. [...]

Cebrâ, aynı mektubun devamında çeviri meselesine değinmeye devam ederek bu konudaki hassas tutumunu sürdürür:

[...]Bununla beraber, benim çeviriyle alakalı tashihiimin hoşunuza gitmesini umuyorum. Asıl sorunum, benim Arapça metnin (kaynak metnin) sahibi

ومع ذلك، أرجو أن تروق لكما مراجعتي. مشكلتي هي أنني، وأنا صاحب النص العربي، أريد للترجمة

olmam dolasıyla kitabın sanki İngilizce yazılmışçasına okunsun istememdir. Bu da zor ve can sıkıcı bir durum. Ama yine de kitabın “Arapça” özelliğini koruyabilmesi için sonunda asıl üslubunu biraz yansıtması gerekir. Bütün dileğim senin ve Dr. Ann Menton’un bu zor neticeye ulaşmanız. Ben tercümelerinizi bölüm bölüm inceleyip son şeklini verdikten sonra belki de son bir düzelti için [for a final editing] İngiliz (ya da Kanadalı vs.) bir yazar ve şaire kontrol ettirirsiniz[...] (Cebrâ, 2001, s. 55).

أن تقرأ وكأن الكتاب قد كتب بالإنكليزية. وهو أمر صعب ومقلق. ولا بد من شيء من «المذاق» العربي في النهاية لتبقى للكتاب ميّزته «العربية». وكل ما أرجوه هو أنكما، أنت والدكتورة أن منتون، ستوفقان في تحقيق هذه النتيجة الصعبة. ولعلكما، بعد أن أراجع ما تترجمان فصلاً فصلاً، ويتكامل الكتاب في صيغته النهائية، تعرضان الترجمة على كاتب أو شاعر إنكليزي (أو كندي إلخ) [...] for a final editing

Cebrâ, 29 Aralık 1987 tarihli mektubunda da yukarıda adı geçen eserinin çevirisiyle ilgili yazmaya devam eder. Muhatabının çeviriyle alakalı çabalarını takdir etmeyi sürdüren yazar, söz konusu çabalarının olduğu gibi devam etmesi halinde, çevirinin 1988’in sonlarında tamamlanacağını, kendisinin de olabildiğince çeviriyi kontrol etmeyi geciktirmemeye özen göstereceğini vurgular. Öte yandan, posta alışverişinin zannedildiğinden daha yavaş olduğunu ifade eden Cebrâ, bunun sorun olmadığını, önemli olan çeviri ve tashih konusunda makul bir hızla devam etmeleri, her ikisinde de ileri bir seviyeyi tutturmaları olacağını kaydeder. Yazar, mektubun sonunda Shakespeare’in “On İkinci Gece” adlı tragedyasının çevirisini henüz bitirdiğinden bahseder:

[...]Shakespeare’in On İkinci Gece’sini çevirmeyi yeni bitirdim. Shakespeare’in herhangi bir komedyasını çevirmeye kalkışmanın verdiği korkuya rağmen, ondan gerçekten keyif aldım. Bugünlerde farklı yazılarla da meşgulüm[...] (Cebrâ, 2001, s. 58).

[...]انتهيت للتو من ترجمة "الليلة الثانية عشرة" لشكسبير - وتمتعت بها جداً، رغم تخوّفي من محاولة ترجمة أية كوميدية لشكسبير. وتشغلي في الوقت نفسه كتابات مختلفة [...].

Cebrâ İbrahim Cebrâ, 18 Haziran 1988 tarihinde Bağdat'ta kaleme aldığı mektubunda eserlerinin yapılacak çevirilerine değinmeye devam eder. Çocukluk anılarını anlattığı *el-Bi'ru'l-ülâ* adlı eserinin Fransızcaya da çevrileceğini ve Paris'teki Sindibad Yayınları tarafından yayımlanacağını ifade eden yazar, aynı zamanda, Lattés Yayınlarının sene sonuna kadar *el-Bahşu 'an Velâd Mes 'ūd* adlı romanının Fransızca çevirisini yayımlayabileceklerini satırlarına ekler. Bununla birlikte, Varşova'da kitabı Lehçeye çevirmek için birilerinin olduğunu söyleyen Cebrâ, aynı eserin Sırpça ve Hırvatçaya da çevrildiğini, söz konusu çevirilerin yakın zamanda yayımlanacaklarını kaydeder.(Cebrâ, 2001, s. 60) Cebrâ'nın, eserlerini farklı dillerde görmek istemesi, çeşitli kültürlerden okurlara ulaşmasının yanında, Arap edebiyatının Batıya taşınmasına yönelik kaygısını gösterir.

Cebrâ, 7 Ekim 1988 tarihli mektubunda, *el-Bi'ru'l-ülâ* adlı eserinin çevirisi için geç kaldıklarını ve artık çevirinin bitmesi gerektiğini ifade ettikten sonra, çeviriye ait sözcük seçiminde muhatapı Boullata'ya danıştığı görülür. Bu durum, Cebrâ'nın çeviri konusunda muhatabına ne derece güvendiğini gösterir. Öte yandan, Cebrâ'nın eserlerinde yer alan Hıristiyanlıkla ilgili kavramlar, onun Süryani Ortodoks olmasının bir yansıması olarak karşımıza çıkar:

[...]“دير” sözcüğünün karşılığı olarak hangisi daha iyi; *Monastery* mi yoksa *Convent* mi? Birincisinin anlamının insanlardan uzaklaşıp manastıra kapanmak olduğu, ikincisinin ise (bazılarının yanlış bildiği gibi) yalnızca rahibelerin sığındığı manastır anlamına gelmediği biliniyor. Ben bir sürelik tereddütten sonra *Monastery* olarak bıraktım, sen dilediğin gibi değiştirirsin[...](Cebrâ, 2001, s. 61).

[...]أي الكلمتين أفضل، مقابل كلمة "دير" أم Monastery - Convent
 علماً بأن الأولى توحى بابتعاد وعزلة الدير عن الناس، وأن الثانية لا تعني (كما يظن البعض خطأ) ديراً للراهبات فقط. المهم، بعد تردد، تركتُ كلمة Monastery، ولك أن تبدلها إن شئت.
 [...]

Cebrâ, mektubun hemen devamında, son anda Toronto'ya yolculuğunun imkânsız hale geldiğini; festival komitesinin telgraf göndererek biletini hazırladıklarını ve çeşitli etkinlikler için hazırlıklar yaptıklarını bildirmelerine rağmen festivale katılamayacağı haberini mektupla ulaştırdığını satırlarına ekler.

Ayrıca, katılmayı planladığı başka etkinlikleri de iptal ettiğini ifade eden Cebrâ, 24-31 Ekim tarihleri arasında düzenlenecek 2. Bağdat Sanat Festivali hazırlıklarının sonuna geldiklerini söyleyerek, devam eden yayıncılık faaliyetleriyle ilgili ayrıntılara yer verir:

[...]Bu arada, İngilizce kitabım “A Celebration of Life: Essays on Literature and Art”ın yayımlanmasıyla ilgileniyorum, kitabın el-Mirbad festivaliyle aynı tarihlerde çıkacağı beklentisindeyim. Bunun yanı sıra, Shakespeare’in “On İkinci Gece” çevirisinin düzeltmeleriyle ilgileniyorum. Ayrıca bazı araştırma ve röportajlar içeren “Teemmulât fi bunyân mermerî” başlıklı yeni bir kitap hazırladım. Londra merkezli Riyad er-Reyyis Yayınları tarafından yayımlanacağını umuyorum. “el-Bi’ru’l-ülâ”nın Bağdat baskısı için de Kültür Yayınları ile sözleşme imzalandı[...] (Cebrâ, 2001, s. 62).

[...]وفي هذه الأثناء، شغلت أيضاً بمراجعة إخراج كتابي الإنكليزي Celebration of Life: Essays on Literature and Art الذي أتوقع صدوره هنا أيام المريد، وكذلك بمراجعة بروفات ترجمتي لكوميديا شكسبير “الليلة الثانية عشرة”. وهيات كتاباً جديداً، يجمع عدداً من الدراسات والحوارات، بعنوان “تأملات في بنيانٍ مرمرى”. أرجو أن يصدر في لندن عن “دار رياض الريبس للكتب”. وقد تم الاتفاق أيضاً مع دار الشؤون الثقافية العامة على نشر الطبعة البغدادية من “البئر لأولى”. [...]

Cebrâ, yaklaşık üç ay aradan sonra yolladığı mektubunun hemen başında, muhatabı Boullata’yı selamladığını ve *el-Bi’ru’l-ülâ* çevirisi adına göstermiş olduğu büyük çabadan ötürü tüm kalbiyle tebriklerini sunduğunu ifade eder. Ayrıca, kendi işlerinin yoğun olmasından dolayı söz konusu çeviriyle yeterince ilgilenemediğini bu nedenle görevini layıkıyla yerine getiremediğini kağıda döker. Cebrâ, mektubuna şöyle devam eder:

[...]Önümüzdeki birkaç gün içinde çevirileri kontrol etmeye devam edeceğimi umuyorum. Bu sayede sen de beklemekten “bıkmamış” olursun[...] (Cebrâ, 2001, s. 69).

[...]وأأملي هو أن أبدأ (أو أستأنف) المراجعة في الأيام القليلة القادمة، لعلني أنتهي منها قبل أن «تزهق». من الانتظار! [...]

Cebrâ, yine aynı mektubun sonuna eklediği notta, muhatabına yönelik, kendisinin yetmişinci yaş münasebetiyle *Bütüm Şiirleri*’nin arkadaşı Riyad er-Reyyis tarafından yaz sonlarında yayımlanacağını

sevinçle ifade ettikten sonra kitabın eline geçer geçmez tarafına bir nüsha göndereceğinin sözünü verir:

[...]P.S. Yetmişinci yaş günümü kutlayacağım için, arkadaşım Riyad er-Reyyis, yazın sonlarında “Bütün Şiirleri” adlı kitabımı yayımlayacağını sözünü verdi. Kitap elime geçer geçmez bir nüshasını sana göndereceğim. Riyad’ın birkaç hafta önce yayımladığı Tefvik Sayıg’ e ait kitabı gördün mü? [...](Cebrâ, 2001, s. 70).

P.S.[...] وعد الصديق رياض الرئيس أن يصدر كتابي "الأعمال الشعرية الكاملة" في أواخر الصيف بمناسبة بلوغي السبعين. وسوف أرسل إليك نسخة حال تسلي النسخ. هل رأيت كتاب توفيق صايغ "المجموعات الشعرية" الذي أصدره رياض قبل أسابيع؟ [...]

Yukarıdaki mektuplardan hareketle, Cebrâ’nın yaşadığı dönemde çeviri faaliyetlerinin ne düzeyde olduğunu ve hangi şartlar altında devam ettiğini görmek mümkündür.

1.3. Mektup Yazımı ve Yaşama Dair

Cebrâ İbrahim Cebrâ, yazarlık kariyeri boyunca bazı olağanüstü haller dışında mektup yazmayı ara vermeden sürdürmüştür. Mektupla ilgili düşüncelerine bakıldığında, onun bu sanata ne denli değer verdiği açıkça görülür. Cebrâ, dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan arkadaşlarına mektuplar yazmış ve çeşitli konulardaki görüşlerini muhataplarıyla paylaşmaktan geri durmamıştır. Öte yandan, mektupların titizlikle incelenmesi ve yayımlanması konusunda ısrarcı davranan yazar, 1992’de kaleme aldığı *Liella yebka fi muhibbi’r-rîh* adlı makalesinde yazarlar, düşünürler ve sanatçılara ait belgelerin korunması, incelenmesi ve yayımlanmasıyla ilgili teşvik edici sözler serdetmiştir. Özellikle mektuplar konusunda sarf ettiği cümleler bu konudaki düşüncelerini yansıtır tarzdadır:

(Mektuplar) toplumda baş gösteren olayları; düşünce ve sanat akımlarını olduğu gibi aktaran dahası yaratıcıları etkileyen gerçek bir bellektir. Bu nedenle mektupların toplanıp korunması, incelenip yayımlanması son derece önemlidir. Batı toplumları mektupların uzun zamandan beridir farkındalar bizse

şimdiye kadar mektupların sahip olduğu kıymeti kavrayamadık (Cebrâ, 2001, s. 13).

Cebrâ'nın, Arap edebiyatında mektup sanatının geri kalmışlığıyla ilgili serzenişleri haklı görülebilir zira her ne kadar Arap mektup sanatı İslamiyet'in ortaya çıkışıyla birlikte gelişmeye başlamış olsa da mektubun, sahip olduğu değeri yitirdiği 21. yüzyılın başlarını da sayarsak, nitelik olarak değil ancak nicelik bakımından Batı edebiyatına nispeten geride kaldığı söylenebilir. Bununla beraber, modern dönem Arap mektup sanatının ancak 19. yüzyılın sonlarından itibaren gelişmeye başlaması da Cebrâ'nın serzenişlerini haklı çıkaran bir diğer durumdur.

Mektup yazma sanatının keyifli ve rahatlatıcı bir eylem olduğunu ifade eden Cebrâ, düşüncülerini ve hayal gücünü besleyen ilişkilerinin devam etmesini sağlayan bir araç olarak da mektubun önemli bir etkiye sahip olduğunu aktarır. Cebrâ'nın mektup sanatına olan tutkusu, aşağıdaki sözlerinden açıkça anlaşılır:

Körfez Savaşı'nda da yaşandığı üzere, mektup alışverişimin kesildiği dönemleri hayatımın en kötü günleri olarak sayabilirim. İhmal etmeyi reddettiğim zihinsel bir görev olarak, aldığım her mektuba yanıt vereceğime uzun zaman önce kendime söz verdim. Arapça, İngilizce ve belki de başka dillerde yazdığım mektup sayısı mecazi anlamda değil, gerçek manada binleri buldu. Ne olursa olsun, bana gelen mektubu ihmal etmemeyi kendime görev addettim (Cebrâ, 2001, s. 14).

Cebrâ'nın mektup yazımı konusundaki düşüncelerine, bizzat yazdığı mektuplarında da şahit olmak mümkündür. Onun 30 Temmuz 1990 tarihinde muhatabı İsa J. Boullata'ya yazdığı mektupta, yaş ve kaleme aldığı binlerce mektupla ilgili duygularına yer verir:

[...]İnsan yetmişine ulaştığında, hatta yetmişini geçtiğinde, yaşamının gelişigüzel biriken ayrıntılarını düzene sokmak için ciddi ve uzun bir çabaya ihtiyaç duyar. Yarım yüzyıldır yazdığım binlerce mektubu düşündüğümde neredeyse sersemliyorum. Peki nerede bu mektuplar? Kadın, erkek;

[...]حين يبلغ المرء السبعين، ثم بتخطاها، يجد أن تفاصيل حياته قد تراكمت بشكل عشوائي يحتاج إلى جهد ومثابرة ووقت طريل لفرزها بصورة منطقية مفهومة. كلما فكّرت في آلاف الرسائل التي كتبتها طوال ما يزيد على

Arap, İngiliz dünyanın dört bir yanındaki dostlarımın yanında olması[...] (Cebrâ, 2001, ss. 77-78).

نصف القرن، أكاد أدوخ! ولكن أين هي؟
عند عشرات الأصدقاء، رجالاً ونساءً،
وبالعربية والإنكليزية، وفي أرجاء الدنيا
كلها، حرفياً... [...]

Cebrâ, aynı mektubun devamında Amman'la ilgili izlenimlerine yer verir:

[...]Yirmi beş yıl aradan sonra Amman'da geçirdiğim günler gerçekten de verimliydi. Abdul Hameed Shoman Vakfına ait kültür merkezinin daveti üzerine bir konferans katılmak üzere gitmiştim. Kalabalık ve harika bir katılımcıyla bir araya geldim. Daha sonra Ürdün Üniversitesinde ve Ürdün Yazarlar Birliğinde benzer birer konferans verdim. Ürdün televizyonuna biri Arapça diğer İngilizce olmak üzere iki röportaj gerçekleştirdik. Eski ve yeni birçok arkadaşıyla bir araya geldik. Birçok bakan ve nüfuzlu kişiyle buluşmamız nedeniyle büyük bir sevinç yaşadım zira bunlar Reşidiye Okulundan öğrencilerimdi. Oradakilerin (basın da dahil) bana gösterdikleri güler yüzün müthiş olduğunu senden saklamayacağım[...] (Cebrâ, 2001, ss. 78-79).

كانت الأيام التي قضيتها في عمان،
بعد غياب ٢٥ سنة عنها، غنية جداً.
ذهبت بدعوة من مؤسسة عبد
الحمد شومان للقاء محاضرة في
مركزها الثقافي، وكان الجمهور
هانئاً، رائعاً. وألقيت بعد ذلك
محاضرة في الجامعة الأردنية
وبعدها محاضرة ثالثة في رابطة
الكتاب، وسجلت حوارين
للتلفزيون الأردني، أحدهما
بالعربية، والآخر بالإنكليزية،
والتقيت بعشرات الأصدقاء
والأحباء القدامى والجدد، وكانت
فرحتي هائلة عندما وجدت أن
العديد من الوزراء الحاليين
والسابقين، وغيرهم من ذوي
النفوذ هناك، هم من تلاميذي
القدامى في الكلية الرشيدية. ولا
أكتمك أن الحفاوة التي قابلني
الجميع بها (وبما في ذلك الصحافة)
كانت مذهلة. [...]

5 Eylül 1991 yılında kaleme aldığı mektubun girişinde Körfez Savaşı'nın etkilerinden söz eden Cebrâ, savaşın ülkedeki mektup alışverişini dahi akamete uğrattığını, bu nedenle bir yıl boyunca arkadaşına yazamadığından yakınır:

Değerli Kardeşim İsa,

En son bir yıl önce sana yazdığım mektubun ardından şimdi menfur ve acımasız, posta teşkilatını dahi akamete uğratan bir kuşatmanın ortasında yazıyorum sana, son zamanlarda dışarıdan bazı mektuplar elimize ulaşmış olsa da. Ve şunu ifade etmek hakkımız: Yağmur, sağanaktan önce çiseler[...](Cebrâ, 2001, s. 81).

أخي العزيز عيسى،

بعد سنة كاملة منذ رسالتي الأخيرة إليك أكتب إليك عبر الحصار اللعين الجائر المفروض علينا، والمفروض حتى على البريد - ولو أن بعض الرسائل أخذت تأتينا من الخارج في الآونة الأخيرة، وحق لنا أن نقول: أول الغيث قطر.[...]

Cebrâ'nın savaşın ortasında dahi mektup yazmayı sürdürmesi, onun mektup sanatına ne ölçüde önem verdiğinin bir başka kanıtıdır.

Cebrâ'nın bir sonraki mektubu yaklaşık iki yıl sonrasında, 7 Şubat 1993 yılına tarihlenir. Yazarın söz konusu mektubundaki ilk cümlesi, "Alışkanlığının aksine, upuzun bir zamandır senden bana herhangi bir mektup gelmedi. Umarım vardır bunda bir hayır", muhatapların iki yıl boyunca hiç mektuplaşmadıklarını ortaya koymaktadır. Cebrâ, mektubun devamında arkadaşından uzun süredir mektup alamayışını şu endişeli sözleriyle dile getirir:

[...]Son mektuplarından birinde benimle ilgili bir kitap yazmak istediğini söylediğini, bununla birlikte, Halim Berekat'ın Mevakif dergisinin Arap Romanı özel sayısı için senden benimle ilgili bir makale yazmanı talep ettiğini hatırlıyorum. Ancak derginin son sayısında makalenin bulamadım. Tüm bunlar uzun süren sessizlikle ilgili endişelerimi daha da artırdı[...](Cebrâ, 2001, s. 83).

وأذكر أنك في رسائلك الأخيرة قلت إنك تريد أن تكتب كتابًا عني، وأنّ حليم بركات طلب إليك أن تكتب عني مقالا للعدد الخاص الذي حرّره هو ضيفًا على مجلة "مواقف" حول الرواية العربية. وقد صدر العدد أخيرا بدون مقالتك. وهذا كله زاد من قلقي بشأن صمتك الطويل.[...]

Cebrâ, aynı mektubun devamında muhatabına karısının ölümünden ve savaş nedeniyle içinde buldukları zor koşullardan bahseder.

[...]Karımın 14 Ekim'de bu dünyadan, hayatımda korkunç bir boşluk bırakıp, göçtüğünden

[...]لا أدري إن كنت تعلم أن زوجتي الحبيبة رحلت في ١٤ أكتوبر الماضي،

haberinin olup olmadığını bilmiyorum. Ve günler sonra kalp krizi geçirdiğimden, birkaç gün sonra yoğun bakıma alındığımdan da. Hâlâ müşahede altındayım ama bayağı iyileştim. Özellikle psikolojik olarak her türlü ağır yükten uzak kalmam gerekse de kafamda hâlâ yazmak istediğim şeyler dolanıp duruyor. İçinde bulunduğumuz alçak ve acımasız kuşatmadan dolayı şartlarımız ne yazık ki zorlaşmaya başladı. Sorun, ihtiyacım olan ilaçlara ulaşamıyor olmam - günlük ekmeği bir tarafa bırakıyorum[...] (Cebrâ, 2001, ss. 83-84).

Cebrâ'nın 8 Ekim 1993 tarihli mektubunda, Amman'daki kültürel hayata dair izlere rastlamak mümkündür. Cebrâ, Amman'da geçirdiği on iki günle ilgili izlenimlerini şöyle aktarır:

[...]Amman'da on iki eğlenceli gün geçirdim. İlk gecelerden birinde Tanya Nasır Hanım (Soprano), Rus Ortodoks asıllı Agnes Beşir'in bestelediği (henüz yayımlanmamış) üç şiirimi seslendirdi. Sonuç harikaydı; Bizans kilisesinin kalıntıları arasında, güzel bir havada, sütunların arasında, müzik ve ritmin eşliğinde dans eden Filistinli balerin Ranya Kamhavi. Shoman Vakfi tarafından yeni kültürel mekanı Sanat Akademi'sinde düzenlenen gece, bu türdeki ilk etkinlik olarak büyük bir başarıya imza attı: Mekan için iki yüz sandalye kuruldu ama yaklaşık bin kişi mekanı doldurdu! [...] (Cebrâ, 2001, s. 97).

تاركة فراغاً رهيباً في حياتي، وأني بعد أيام أصبت بأزمة قلبية نُقلت على أثرها إلى الإنعاش المركز لبضعة أيام. ما زلت تحت العلاج، ولكنني تحسنت كثيراً، ولو أن عليّ أن أتجنب الإرهاق بأشكاله كلها، وبخاصة الإرهاق النفسي، وما زال رأسي يتفجر بأشياء أريد كتابتها. من المؤسف أن ظروفنا، بسبب الحصار الجائر اللثيم، باتت صعبة، ومرهقة، ومشكلتي دائماً هي الحصول على حاجتي من الأدوية التي لا بدّ منها - دع عنك خبزنا اليومي. [...]

[...]في عمان قضيت اثني عشر يوماً ممتعاً، حوت في أوائلها ليلة جميلة غنّت فيها السيدة تانيا ناصر (سوبرانو) ثلاث قصائد لي (غير منشورة) لحنتها السيدة أغنس بشير (عراقية من أصل روسي أرثوذكسي) وكات النتيجة هائلة: في خرائب كنيسة بيزنطية، وبين الأعمدة في الهواء الطلق، مع بالرينا فلسطينية، رانية قمحاوي، ترقص إيقاعياً مع الموسيقى والغناء. قدّمت السهرة مؤسسة شومان في منشأها الثقافية الجديدة المسماة «دارة الفنون» كأول نشاط لها من هذا القبيل، وحظيت بنجاح كبير: فقد هُيِّئ للمكان منثا كرمي، وإذا

بحوالي الف شخص يدقمون على
المكان! [...]

Cebrâ İbrahim Cebrâ, 15 Kasım 1994 tarihli mektubunun girişinde yine Amman'da üç eğlenceli hafta geçirdiğini ifade ettikten sonra yayımlanmasını beklediği bir eserinden bahseder:

[...]Temmuz ve Ağustos'ta Amman'da, yayımlanması Eylül'ün başlarına kalan yeni kitabım *Şārī u 'l-emīrāt*'in çıkışını bekleyerek üç eğlenceli hafta geçirdim. Bugünlerde Amman, Beyrut, Paris ve Atina'da davet edildiğim konferans ve sempozyumlar var. Ancak artık yolculuk yapmaya pek de hevesli değilim çünkü Bağdat ve Amman arasında o zorunlu gidiş gelişler beni artık yoruyor. Gitmek istediğimiz yere direkt uçak seferlerinin geri dönmesini bekliyorum - öyle görünüyor ki bu bekleyiş uzun sürecek[...] (Cebrâ, 2001, s. 105).

[...]في تموز وآب فضيت ثلاثة أسابيع ممتعة في عمان، في انتظار صدور كتابي الجديد "شارع الأميرات"-الذي تأخر صدوره حتى أوائل أيلول. والآن لدي عدة دعوات لندوات ومؤتمرات - في عمان، وبيروت، وباريس، وأثينا - ولكن ما عدت أتحمس للسفر، لأن السفارة بين بغداد وعمان، التي لا بد منها، باتت ترهقني. وأنا في انتظار أن تعود إلينا نعمة السفر المباشر بالطائرة إلى الأماكن التي نقصدها - ويبدو أن الانتظار سيطول.[...]

Cebrâ İbrahim Cebrâ'nın Issa J. Boullata'ya mektupları, modern Arap edebiyatının iki ismi arasındaki arkadaşlık, dostluk ve etkileşimin yanı sıra dönemin edebiyat, çeviri, yayıncılık ve sanat dünyasına ayrıca az da olsa politik gelişmelerine ışık tutar.

2. Mektupların Dil ve Üslup Özellikleri

Cebrâ İbrahim Cebrâ'nın muhatabı İsa J. Boullata'ya yazdığı mektuplar, genellikle iki sayfadan oluşan orta uzunlukta metinlerdir. Yazar, en başta mektubun yazıldığı yeri ve tarihi not düştükten sonra "ilişki sözcüğüyle" birlikte mektuba giriş yapar. Nitekim "mektup türünün en önemli özelliği, dilin ilişki sözcükleri üzerinden hakimiyetini sürdürmesi ve samimi ifadeleriyle insanı etkilemesidir (Erdem, 2006, s. 135)." Cebrâ, mektuplarında genellikle şu ilişki cümlelerini kullanır: "Dostum İsa: عزيزي عيسى"; "Kardeşim İsa"; "Değerli Kardeşim İsa". Cebrâ'nın

mektuplarında kullandığı ilişki cümlelerinin çeşitlilik arz etmediğini ifade etmek gerekir.

Cebrâ'nın, hitap cümlesinden sonra ya muhatabının mektubunun kendisine ulaştığını ifade ettiği cümleye yahut selam cümlesine yer verdiği tespit edilmiştir. Örneğin ilk mektubunda “سررت برسالتك كثيرا لما فيها من أخبارك الطيبة: *İyi haberlerini okuduğum mektubundan ötürü çok sevindim*”, diyerek muhatabından aldığı mektuba karşılık sevincini dile getirir. İkinci mektubunda ise farklı bir üslupla, selam cümlesiyle mektubuna başladığı görülür: “تحية طبية وبعد: En güzel selamlarımla, konuya gelirse.” Burada, yazarın klasik Arap mektup edebiyatında çok kullanılan ve mektup terminolojisinde “التخلص” olarak adlandırılan “وبعد: konuya gelirse” ifadesine yer vermiş olması dikkat çekicidir. Zira bu durum, yazarın klasik mektup üslubunu taklit ettiğini gösterir. Cebrâ, bazen de bu iki durumun dışında doğrudan mektubun konusuna girer.

Yazar, mektuplarına genel olarak özlem, sevgi, dua veya selam cümleleriyle son vermiş, bazı mektuplarının sonunda *post scriptum* (son not, haşiye) ekleyerek mektupla ilgili ya da mektuptan bağımsız bir konuya atıfta bulunmuştur. Örneğin, yazar ilk mektubunun sonunda “أرجو لك التوفيق في مسعاك: Sana çalışmalarında başarılar dilerim” şeklinde bir dua cümlesine; 11 Şubat 1978 tarihli mektubunda ise “لك منا أحرّ التحية واسلم مع محبتي: En kalbi selam ve sevgilerimizle” şeklinde bir selam cümlesine yer vermiştir. Bu örnekler elbette mektuptan mektuba göre değişkenlik ve çeşitlilik arz eder. Mektuplarda rastlanılan bu tür ifadeler, Arapçanın mektup yazımındaki söz varlığının zenginliğini ortaya koymasından bakımından önemli bir kanıt sunar.

Cebrâ'nın mektuplarında diğer birçok yazarın aksine, başka edebî türlerden herhangi bir alıntı yapılmamış olması, diğer bir ifadeyle, mektuplarda metinlerarasılık tekniğine başvurulmamış olması, mektupların edebî bir amaçla yazılmadığını aksine salt haberleşme hedefi taşıdığını gösterir. Yaşadığı dönemin imkanlarının göz önünde bulundurulması ve yazarın yalnızca kendi eserlerinin başka dillere tercüme edilmesini ana hedef olarak görmesi de bundaki önemli etkenlerden biridir. Yine de Cebrâ'nın mektup dilinin edebî olmaktan uzak olduğu söylenemez.

Mektuplarında dilin bütün retorik imkânlarını kullanan Cebrâ, Arapçanın sahip olduğu söz varlığını olabildiğince ortaya koymaya çalışır.

Sonuç

Mektuplar, her ne kadar bazı eleştirmenler tarafından edebî bir tür olarak kabul edilmese de sahip oldukları söz varlığı açısından bir dilin retorik ve üslup özelliklerini yansıtan önemli belgelerdir. Mektuplar aynı zamanda edebiyat tarihi için ilk elden birer kaynak olmaları bakımından araştırmacılar için başvurulması gereken metinlerdir. Çünkü mektuplar, okur ve araştırmacılara herhangi bir yazarın yaşamına, fikirlerine, düşünce dünyasına, yaşadığı dönemin toplumsal, siyasal ve kültürel koşullarına derinlemesine nüfuz etme fırsatı sunar.

Cebrâ İbrahim Cebrâ'nın 1966-1994 yılları arasında arkadaşı Issa J. Boullata'ya yazdığı mektuplarda da onun yaşadığı dönemin siyasal, sosyal ve kültürel atmosferini yakalamak mümkündür. Her şeyden önce mektuplarda, onun modern Arap edebiyatının tercüme yoluyla Batı'ya taşınması için verdiği mücadelesi dikkat çekicidir. Savaş zamanlarında dahi, ne olursa olsun muhatabıyla iletişimi kesmeyip kültürel ve sanatsal çabalarına ara vermemesi onun bu anlamdaki mücadelesinin en büyük kanıtıdır.

Cebrâ'nın mektupları, kendisinin yazarlık kariyeriyle de ilgili ayrıntıları gözler önüne serer. Onun başta *el-Bi'ru'l-ülâ / Fuşûl min sîre zâtiyye* otobiyografik eseri olmak üzere *el-Bahsu 'an Velîd Mes'ûd* gibi romanlarını İngilizce başta olmak üzere diğer Batı dillerinde de görmek istemesi, hem kendisinin uluslararası arenada tanınır olmasına hem de Arap edebiyatının Batı'ya taşınmasına verdiği önemi ortaya koyar.

Cebrâ'nın mektuplarında çeviri etrafında dönen tartışmaların da metinlerin öne çıkan bir diğer özelliği olduğu ifade edilmelidir. Cebrâ ve muhatabı Boullata gibi Arap edebiyatının iki önemli çevirmenlerine ait çevirinin pratik boyutuna ilişkin değerlendirmelere ulaşmak, çeviri alanında çalışan araştırmacılar için ayrıca bir kaynak olanağı sunar.

Kaynakça

- Batur, İ. (2023). Cebrâ İbrahim Cebrâ'nın Şâri'u'l-Emîrât Adlı Otobiyografisinde Bağdat İzlenimleri. *Söylem Filoloji Dergisi*, 8(3), 840-851.
- Cebrâ, C. İ. (2001). *et-Tecrubetu'l-cemîle—Resâilu Cebrâ İbrahim Cebrâ ilâ İsâ Bullâṭâ*. Beyrut: el-Muessesetu'l-arabiyye li'd-dirasât ve'n-neşr.
- Cebrâ, C. İ. (2009). *El-Bi'ru'l-ülâ / Fuşûl min sîre zâtiyye*. Beyrut: Daru'l-Adab.
- Erdem, M. D. (2006). Edebî Mektupların Yapısal ve Anlambilimsel İncelemesi. *Hece*, (114/115/116), 135-141.
- Gully, A. (2008). *The Culture of Letter-Writing in Pre-Modern Islamic Society*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Sönmez, A. (2011). *Rasûlullah'ın İslâm'a Dâvet Mektupları*. İstanbul: İnkîlâb.

---

¹ Cebrâ İbrahim Cebrâ'nın yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: (Batur, 2023, s. 841 vd.).